

UDC 811.581.11

STRUCTURAL, SEMANTIC AND PRAGMATIC ASPECTS OF THE SPEECH OF A PROFESSIONAL DIPLOMAT IN MODERN CHINESE’S DIPLOMATIC DISCOURSE

O. Fedichev

Kyiv National Linguistic University
73, Velyka Vasylkivska Str., Kyiv, 03150, Ukraine
aleksfedichev@gmail.com

The article analyzes the structural, lexical-semantic and pragmatic features of the public speech of a professional diplomat as a genre of modern Chinese-language diplomatic discourse based on the material of the speech of the Charge d’Affaires of the People’s Republic of China at the UN Dai Bing at the open meeting of the UN Security Council on the issue of Ukraine on February 24, 2023. Based on the results of an analysis of fragments of discourse carried out using a wide range of discursive research methods developed by T. Van Dijk and taking into account the current international political context and the actual interests of China in the global and regional dimension, the key discursive goals that the Chinese side is most likely to achieve and strive to achieve namely: promotion of a positive image of the PRC as a “responsible state” that adheres to generally recognized norms of international and humanitarian law, protects the interests of peaceful citizens and economically vulnerable states; promoting one’s vision of the Taiwan issue as a matter of territorial integrity; discrediting the USA, its key geopolitical opponent, as a state that applies double standards in international politics, interferes in the internal affairs of other states, incites war in Ukraine, is not interested in established peace; an attempt to neutralize the negative image of the Russian Federation by silencing the role of each of the parties to the conflict, declaring theses about the existence of “rational security concerns” caused by the “expansion of military blocs” and support for the Russian Federation’s rhetoric regarding the need to immediately start negotiations “without preconditions”; protecting one’s own economic interests by criticizing the sanctions policy.

Keywords: discourse, diplomatic discourse, discourse analysis, discursive strategies, public speech, modern Chinese.

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОМОВИ ПРОФЕСІЙНОГО ДИПЛОМАТА У СУЧАСНОМУ КИТАЙСЬКОМОВНОМУ ДИПЛОМАТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

О. Є. Федічев

У статті здійснено аналіз структурних, лексико-семантичних та прагматичних особливостей публічної промови професійного дипломата як жанру

сучасного китайськомовного дипломатичного дискурсу на матеріалі виступу Тимчасового повіреного у справах КНР в ООН Дай Біна на відкритому засіданні Ради безпеки ООН з питання України 24 лютого 2023 року. За результатами проведеного із застосуванням широкого спектра розроблених Т. Ван Дейком методик дискурсивних досліджень та з урахуванням поточного міжнародно-політичного контексту, фактичних інтересів Китаю у глобальному та регіональному вимірі аналізу фрагментів дискурсу визначено ключові дискурсивні цілі, яких, найімовірніше, прагне досягти китайська сторона, а саме: просування позитивного образу КНР як «відповідальної держави», яка дотримується загальноновизнаних норм міжнародного і гуманітарного права, захищає інтереси мирних громадян та економічно вразливих держав; просування свого бачення тайванського питання як такого, що є питанням територіальної цілісності; дискредитації США, свого ключового геополітичного опонента, як держави, що застосовує подвійні стандарти в міжнародній політиці, втручається у внутрішні справи інших держав, розпалює війну в Україні, не зацікавлена у встановленні миру; спроба нейтралізації негативного образу РФ шляхом замовчування ролі кожної зі сторін конфлікту, декларування тез про наявність «раціональних безпекових занепокоєнь», спричинених «розширенням військових блоків»; підтримка риторики РФ щодо необхідності негайно розпочати переговори «без попередніх умов»; захист власних економічних інтересів шляхом критики санкційної політики.

Ключові слова: дискурс, дипломатичний дискурс, критичний дискурс-аналіз, дискурсивні стратегії, публічна промова, сучасна китайська мова.

Постановка проблеми. Останнім часом з інтенсифікацією міжнародних контактів, підвищенням суспільно-політичної значущості міжнародних відносин зацікавленість і потреба у вивченні діяльності дипломатів дедалі частіше виявляється не лише у вузькопрофесійній площині, але й у лінгвістиці. Це призвело до активізації досліджень у сфері мови та мовлення дипломатії та міжнародних відносин як в Україні, так і за кордоном. Разом із тим проблематика китайськомовного дипломатичного дискурсу нині містить широкий спектр питань, які потребують ґрунтовного дослідження. Отримання детальної, структурованої та узагальненої інформації про структурні, семантичні та прагматичні аспекти публічної промови фахового дипломата дозволить не лише виявити особливості цього важливого жанру дипломатичного дискурсу у китайській мові, а й дасть можливість дослідникам міжнародних відносин чіткіше зрозуміти основні цілі та завдання, що ставить перед собою КНР у зовнішньополітичній сфері, а також допоможе дипломатам-практикам вибудувати правильну лінію взаємодії з китайською стороною, зокрема, у протидії російській агресії на дипломатичному фронті.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Є низка типологій дискурсу, заснованих на різних критеріях. Виділення дипломатичного дискурсу як окремого типу можливе на основі соціолінгвістичної класифікації дискурсу, запропонованої В.І. Карасиком [Карасик 2002]. Як зазначає українська дослідниця дипломатичного дискурсу О.В. Пономаренко, ще донедавна значна частина вчених не виокремлювала дипломатичний дискурс, вважаючи його частиною політичного. На сьогодні в Україні найбільш активно розвиваються

дослідження українськомовного та англomовного дипломатичного дискурсу. Так, Н.Є. Кащишин В.Б. Скрябіна, Ю.В. Судус досліджують різні аспекти сучасного англomовного дипломатичного дискурсу, особливості проявів тих чи інших дискурсивних категорій, специфіку функціонування окремих жанрів сучасного англomовного дипломатичного дискурсу та шляхи реалізації дискурсивних стратегій.

Дослідження китайськомовного дипломатичного дискурсу найактивніше розвиваються у Китаї, пострадянському просторі, а також країнах Заходу. При Чженчжоуському університеті функціонує Китайська академія досліджень дипломатичного дискурсу, яка спеціалізується на аналізі дипломатичних документів різних жанрів та промов китайських високопосадовців з міжнародної тематики. Серед українських китаєзнавців дотичну до дипломатичного дискурсу проблематику досліджують В.О. Кіктенко, В.Б. Урусов, Є.В. Гобова, Н.А. Кірносова.

Мета статті – здійснити аналіз структурних, лексико-семантичних та прагматичних особливостей публічної промови професійного дипломата як жанру сучасного китайськомовного дипломатичного дискурсу.

На сучасному етапі досліджень трактування різними дослідниками терміна «дипломатичний дискурс» не повністю збігаються. Погоджуємось з О.В. Пономаренко, яка розуміє дипломатичний дискурс як «комплексне комунікативне явище, що має статус окремого виду дискурсу й охоплює всю палітру мовленевих інтеракцій (актів) дипломатів, реалізується в усній і письмовій формах, регламентується жорсткими рамками як загальних (міжнародних), так і етноспецифічних правил, наявних історичних традицій, риторико-стилістичних норм, а також має власні характерні риси» [Пономаренко, 2014, 32]. Н.Є. Кащишин вважає, що дипломатичний дискурс «є окремим типом дискурсу, проте він інтегрує ознаки інших дискурсів і, запозичуючи у них ефективні засоби, формує власну систему характерних ознак» [Кащишин, 2016, 73]. На нашу думку, з огляду на постійно зростаючий рівень публічності дипломатії, на сьогодні актуальним є вивчення сучасного стану дипломатичного дискурсу як одного з типів інституційного дискурсу, який функціонує в межах таких соціальних інституцій, як дипломатія, зовнішня політика, міжнародні відносини, втім, уже не обмежується лише сферою офіційного спілкування фахових дипломатів, а включає й такі дискурсивні жанри, як публічні виступи вищих посадових осіб держав та міжнародних організацій, повідомлення та статті у ЗМІ з тематики міжнародних відносин, а також повідомлення, заяви та коментарі на сторінках у соціальних мережах органів державної влади, міжнародних організацій, дипломатичних представництв, посадових осіб та представників експертного середовища.

Запропонована Т. Ван Дейком методика критичного дискурс-аналізу являє собою комплексне міждисциплінарне дослідження, метою якого є характеристика політичного, масмедійного, дипломатичного та інших публічних типів та жанрів дискурсу не лише як вербального об'єкта, а й як форми контекстуальної взаємодії. Дискурс розглядається як соціальна практика, тип комунікації у відповідному соціальному, культурному, історичному чи політичному контексті. Тому важливими є не лише лінгвістичні аспекти досліджуваного фрагменту дискурсу, його вербальний прояв, а й контекст: статусно-рольові,

індивідуально-психологічні та ментальні характеристики учасників, їхні погляди та цілі; час, місце та обставини, за яких відбувається відповідна дискурсивна подія.

Критичні дискурсивні дослідження насамперед фокусуються на таких системах і структурах дискурсу, які можуть змінюватися залежно від соціальних умов вживання мови, наприклад вживання тих чи інших лексичних одиниць варіюється залежно від контексту та цілей адресанта, можуть бути спрямовані на досягнення певних соціальних наслідків дискурсу, зокрема, впливати на переконання реципієнтів та їхні дії. Ці аспекти можуть включати вибір авторами дискурсу лексичних одиниць, синтаксичних структур, риторичних фігур, мовленнєвих актів, ввічливих зворотів, в усному дискурсі також інтонації, темпу і гучності мовлення, жестів та міміки, у письмовому дискурсі – особливості кольору, шрифту, розміру, розташування тексту, наявність та особливості візуальних символів, які супроводжують текстову інформацію (фото, малюнки, відео, посилання), у мультимедійному дискурсі – особливості комбінування перелічених характеристик.

Ще однією специфічною властивістю критичних дискурсивних досліджень є наявність у дослідника особистої позиції щодо соціально-політичних аспектів предмета дослідження та в обов'язковості її експліцитного вираження, причому ця позиція зазвичай не може полягати в цілковитій згоді з домінуючими в досліджуваному дискурсі наративами.

Базуючись на методиках дискурсивних досліджень Т. Ван Дейка, розглянемо структурні та семантико-прагматичні характеристики промови фахового дипломата на прикладі виступу Тимчасового повіреного у справах КНР в ООН Дай Біна на відкритому засіданні з питання України 24 лютого 2023 року, охарактеризуємо основні відмінності промови фахового дипломата від промови високопосадовця.

Дипломатична промова в китайськомовному дипломатичному дискурсі має свою структуру, яка складається з таких компонентів, як: вітання, вступна частина, виклад основної суті, заключна частина, висловлювання вдячності за увагу. Досліджувана промова починається традиційним для виступів дипломатів у засіданнях Ради безпеки чи Генеральної асамблеї ООН коротким вітанням лише на адресу головуєчого: 主席先生 «Пане Головуючий», яке задає й подальшу лаконічну структуру та емоційно нейтральний характер тексту промови, що відрізняє її як від розлогих, багатих образними висловами та історичними алюзіями промов високопосадовців, так і від нерідко більш емоційно забарвлених висловлювань дипломатів різних рангів – від речників МЗС до топ-дипломатів – щодо питання російської агресії проти України. Після цього представник КНР висловлює вдячність Генеральному Секретарю ООН А. Гуттерішу за його виступ: 我感谢古特雷斯秘书长的通报 «Дякую Генеральному Секретарю ООН Гуттерішу за доповідь». Форма звертання «прізвище + посада» є найбільш уживаною в китайськомовному дипломатичному дискурсі. Зазначена фраза повністю відповідає нормам дипломатичного протоколу: дотримано норм ввічливості та дипломатичного етикету; відсутність епітетів на кшталт «важлива/цікава» зумовлена як специфікою ООН, де представники усіх держав є рівними, так і статусом дипломата, який не може собі дозволити давати оцінки виступу Генерального секретаря.

У вступній частині дипломат зазначає, що на момент виступу пройшов вже рік від моменту, коли 乌克兰危机全面爆发 «українська криза розпочалася у повному масштабі». Таким чином, дискурсивними засобами демонструється незмінність бачення китайською стороною подій в Україні, деакцентується не лише факт агресії з боку РФ, а й взагалі залученість російської сторони до подій, про які йдеться. Відсутність згадування РФ сприяє формуванню у реципієнтів враження, що саме Україна є єдиним учасником кризи, тому саме від України залежить її розв'язання, саме небажання України йти на поступки заважає швидкому виходу з кризи, в якому зацікавлені всі інші держави. Для пом'якшення зазначеного ефекту у другій частині цієї фрази Дай Бін зазначає, що 局势走向牵动人心 «ситуація все більше зачіпає серця людей». Таким чином, на нашу думку, не лише реалізується дискурсивна стратегія формування позитивного іміджу Китаю як «відповідальної держави» [Гобова, 2020, 149], а й вербалізується натяк на привід, який використовує Китай для виправдання того факту, що після річного фактичного «режиму тиші» китайська сторона почала активно просувати своє бачення шляхів завершення війни в Україні: оскільки це питання стало хвилювати багатьох, інакше кажучи, негативно впливати на більшість держав, Китай як «відповідальна держава» має докласти зусиль для вирішення кризи. Далі наголошується, що 国际社会在为冲突扩大化、长期化的前景深感担忧的同时, 也需要冷静思考如何才能让战火尽快停熄, 如何才能在乌克兰和欧洲实现长治久安 «Міжнародна спільнота, відчуваючи серйозне занепокоєння через перспективу розширення конфлікту та його переходу у довготривалий формат, також має холонокровно обміркувати, яким чином можна досягти якнайшвидшого припинення вогню та забезпечення довготривалого миру та безпеки в Україні та Європі». На нашу думку, у цій фразі представник Китаю фактично визнає, що його країну не влаштовує саме потенційне розширення конфлікту, а не сам факт російської агресії, що спричинила загибель десятків тисяч українців. Натомість розв'язання конфлікту Китай бачить як припинення вогню, а не звільнення України від військ агресора, що станом на зараз відповідає інтересам РФ, оскільки потенційно дозволяє зберегти контроль над окупованими територіями України. Встановлений таким чином мир називається довготривалим, але не згадується про відновлення справедливості. На цьому вступна частина промови завершується.

Основна частина починається прямо висловленням повідомленням про те, що того ж дня Китай оприлюднив 关于政治解决乌克兰危机的立场文件 «Позиційний документ щодо політичного врегулювання української кризи». Зазначений документ наявний у відкритому доступі, його зміст детально проаналізований українськими та іноземними китаєзнавцями, дослідниками міжнародних відносин, політологами, практикуючими дипломатами та іншими фахівцями. Тут зазначимо лише, що вже з назви стає очевидним, що Китай виступає за розв'язання конфлікту виключно шляхом переговорів, що нині об'єктивно більш вигідно російській стороні з уже зазначених причин. Крім того, у документі вже на офіційному рівні фіксується характеристика ситуації саме як «українська криза», що є співголосним з наративами, які просуває РФ. Натомість китайський дипломат, реалізуючи дискурсивну мету формування позитивного іміджу КНР як відповідальної держави, наголошує, що 我们始终立足是非曲直, 恪守客观公正 «Ми завжди [у своїх діях та рішеннях]

виходимо із суті проблеми, дотримуємося об'єктивності та справедливості». Вживається особлива дискурсивна формула з позитивною конотацією 恪守 «суворо дотримуватись» замість широковживаного нейтрального 遵守 «дотримуватись» разом з такими позитивними характеристиками, як 客观 «об'єктивний» та 公正 «справедливий». Таким чином досягається маніпулятивний ефект: оскільки Китай завжди об'єктивний і неупереджений, то у цьому конкретному питанні позиція КНР теж є такою. Далі зазначається, що Китай готовий 继续 «продовжувати» 发挥负责任、建设性的作用 «відіграти відповідальну та конструктивну роль» 为缓和局势、化解危机 «заради деескалації ситуації та розв'язання кризи». Ця фраза має на меті додатково акцентувати на тому, що Китай і раніше відіграв конструктивну роль і надалі прагне це робити, намагаючись таким чином запобігти виникненню у реципієнта думки про причини зволікання з викладенням власної позиції.

Далі Тимчасовий повірений КНР в ООН зазначає, що хотів би наголосити на декількох аспектах. З подальшого тексту промови бачимо, що таких пунктів шість. Мовець прямо виділяє кожен з них, позначаючи на початку дискурсивними маркерами, що являють собою порядкові числівники: починаючи з 第一 «по-перше» і закінчуючи, відповідно, 第六 «по-шосте». Таке чітке ієрархічне структурування позицій є досить притаманним китайському дипломатичному дискурсу, як і китайськомовним документам та промовам найрізноманітнішої тематики. При чому, на відміну від притаманного україномовному реципієнту сприйняттю такої структури як поділу або на головне і другорядне, або вказання на певну логічну чи хронологічну послідовність, у китайськомовному дискурсі, особливо в публічних промовах та інших текстах, реципієнтами яких є широка аудиторія, виділення окремих тез за допомогою числівників здійснюється насамперед для чіткого структурування відповідних думок, тез чи аргументів. Дійсно ж більш важливі, на думку автора дискурсу, тези оформлюються прямими їх характеристиками, як основних (主要), важливих (重要), ключових (关键), найважливіших (最重要) тощо.

Перший абзац основної частини промови, початок якого оформлений дискурсивним маркером 第一 «по-перше», за своїм змістом переформулюється з першим пунктом вищезгаданого «Позиційного документа щодо політичного врегулювання української кризи». Китайський дипломат наголошує, що у разі 处理和解决国际争端 «розв'язання міжнародних суперечок» необхідно 遵循公认的国际法, 包括联合国宪章的宗旨和原则 «дотримуватись норм міжнародного права, включаючи принципи та цілі Статуту ООН», після чого додає, що 各国主权、独立和领土完整都应得到切实保障 «суверенітет, незалежність і територіальна цілісність усіх держав має гарантуватися». Зазначений фрагмент дискурсу, на наш погляд, має на меті утвердження позитивного іміджу Китаю як держави, яка виступає за дотримання норм міжнародного права та необхідність забезпечення суверенітету та територіальної цілісності усіх держав, зокрема й України, таким чином відкидаючи можливі звинувачення на свою адресу. Разом із тим вживання узагальнюючої дискурсивної формули 各国 «усі держави/кожна держава» дискурсивно деакцентує увагу з проблеми російської агресії проти України, вказуючи, що Китай не бачить це питання як щось виняткове, ставлячи Україну, яка потерпає від збройної агресії, в один ряд з усіма іншими державами. Далі Дай Бін уже відкрито артикулює цю позицію,

поступово зміщуючи фокус уваги з необхідності захисту територіальної цілісності України до просування власної позиції з надчутливого для КНР тайванського питання: 遵守公认的国际法和国际关系基本准则在任何地方、任何问题上都应平等统一适用，没有例外 «Дотримання справедливих норм міжнародного права та основних принципів міжнародних відносин мають застосовуватись на основі принципів рівності та універсальності щодо будь-якого питання та будь-якого місця, без винятків». Для фахових дипломатів та людей, обізнаних з актуальною міжнародною ситуацією, вже максимально очевидно, що китайський дипломат прагне перевести фокус дискусії на питання Тайваню. Проте представник Китаю, на нашу думку, з урахуванням того факту, що трансляцію засідання з такого актуального питання дивитимуться широкі верстви населення як Китаю, так і інших країн, деталізує свою позицію, артикулює її максимально чітко: 有的国家在乌克兰问题上强调主权和领土完整，同时却在公然干涉别国内政，破坏别国主权和领土完整。这是赤裸裸的双重标准，国际社会看得很清楚。 «Окремі держави, наголошуючи на необхідності дотримання суверенітету та територіальної цілісності в українському питанні, відкрито втручаються у внутрішні справи інших держав, руйнують їхній суверенітет і територіальну цілісність. Це є застосуванням подвійних стандартів у чистому вигляді, що є очевидним для міжнародної спільноти». Остання фраза містить максимально жорсткі та конкретні дискурсивні формули, хіба що прямо не названі «окремі держави», тобто США, та не зазначено, як саме вони «втручаються у внутрішні справи та застосовують подвійні стандарти». Вжиті дискурсивні формули характеризуються чітко вираженою агональністю, що невластиве дипломатичному дискурсу загалом, але останнім часом широко застосовується китайськими дипломатами у публічних коментарях та заявах стосовно гострих питань відносин між КНР та США. Таким чином, у першому пункті основної частини свого виступу Дай Бін прагне досягти таких дискурсивних цілей, як: позитивна презентація КНР не лише як відповідальної держави, а й як жертви несправедливості; зміщення фокусу уваги з питання російської агресії шляхом його «розмивання», дискредитація ключового геополітичного опонента як агресивної держави, яка сама не дотримується норм міжнародного права, а тому не має права вимагати це від інших та претендувати на роль глобального лідера та морального авторитету; запобігання звинувачень у бік Китаю щодо недостатньої підтримки України.

Другий фрагмент основної частини промови за своїм змістом відтворює пункт 2 «Позиційного документа щодо політичного врегулювання української кризи», повторюючи вперше озвучені тодішнім Міністром закордонних справ КНР Ван Ї ще 25.02.2022 р., на початку повномасштабної агресії РФ проти України, тези про необхідність забезпечення 共同安全 «спільної безпеки», неприпустимість 一国的安全以损害他国安全为代价 «гарантування безпеки однієї держави за рахунок інших», 必须摒弃冷战思维和阵营对抗 «необхідності відходу від логіки холодної війни та блокового протистояння». Як ми вже добре знаємо, під цими тезами мається на увазі підтримка саме російських тез про те, що необхідність враховувати 俄罗斯的合理安全关切 «розумні безпекові занепокоєння РФ», недопущення розширення НАТО, зокрема, шляхом вступу України. Разом із тим, як і у попередньому фрагменті, живаються й більш прямі та недвозначні висловлювання.

Зокрема, представник КНР зазначає, що 强化甚至扩张军事集团只会损害地区安全, 更带不来和平 «Посилення, а тим більше розширення військових блоків лише зруйнують регіональну безпеку, аж ніяк не принесуть мир». Наступною фразою 俄罗斯、乌克兰和欧洲各国都是搬不走的邻居 «Росія, Україна та країни Європи є і завжди будуть сусідами» китайський дипломат намагається дискурсивно виключити свого ключового опонента США з контексту ситуації як такого, кого це не стосується, натякаючи на наявність у американської сторони корисливих інтересів та необхідність для РФ, України та європейських країн шукати компроміс без залучення США. Таким чином, Китай не лише грає на російському боці, виступаючи за виключення з процесу найпотужнішого промоутера українських інтересів, а й робить спробу дискурсивно розділити ЄС і США у контексті власних геополітичних інтересів, що полягають у налагодженні більш тісної взаємодії з ключовими країнами ЄС та запобіганню зближенню позицій ФРН, Франції та Італії із США та Великою Британією, формуванню ними спільної позиції на противагу інтересам КНР.

Зміст третього фрагменту основної частини промови роз'яснює бачення китайською стороною шляхів 解决乌克兰危机 «вирішення української кризи», розвиваючи тезу про 劝和促谈 «заклик до миру та сприяння переговорам», незмінну з початку широкомасштабного вторгнення РФ в Україну. Наголошується, що 唯一正确出路 «єдино правильний вихід» – 开启外交谈判 «розпочати дипломатичні переговори», після чого звучить прямий заклик до РФ та України розпочати мирні переговори без попередніх умов: 我们呼吁俄罗斯、乌克兰不设前提地重开谈判 «Ми закликаємо Росію та Україну без попередніх умов розпочати переговори». Чи не вперше офіційний представник КНР не просто прямо назвав причетні сторони (знову не акцентуючи на ролі кожної з них), а й прямо відтворив дискурсивну формулу, яку до цього вживала російська сторона. Інші ж держави, за словами дипломата, 要以最大的紧迫感劝和促谈, 努力为重启谈判创造条件, 提供平台 «Мають докласти максимум зусиль для сприяння миру та переговорам, активно створювати умови та надати майданчик для відновлення переговорів». У третьому абзаці найбільш виразно проглядається намагання мовця досягти таких дискурсивних цілей: створення позитивного іміджу КНР як держави, яка послідовно виступає за мир і готова бути лідером, пропонуючи іншим учасникам міжнародних відносин приєднатися до власної ініціативи; намагання легітимізувати російські наративи шляхом відтворення їх від свого імені як держави, яка не лише не є стороною конфлікту, а й послідовно відстоює глобальний мир, безпеку і справедливість; створення негативного образу України та держав, які її підтримують, як таких, що виступають проти мирних ініціатив.

Четверта теза присвячена ядерній безпеці, переформулюючи за змістом з пунктами 7 та 8 «Позиційного документа щодо політичного врегулювання української кризи» та розвиваючи тезу про неприпустимість ядерної війни та відсутність у ній переможців, раніше проголошену Головою КНР Сі Цзіньпіном. Наголошується на необхідності 任何情况下 «за будь-яких обставин» 守好核安全红线 «зберігати непорушність червоних ліній ядерної безпеки». Це чи не єдиний аспект, щодо якого позиція китайської сторони відповідає інтересам України. Зокрема, Тимчасовий повірений у справах КНР в ООН закликає міжнародну спільноту 共同反对武装攻击核电站等和平核设施 «спільно

протидіяти збройним атакам на атомні електростанції та мирні ядерні об'єкти» та 支持国际原子能机构为促进和平核设施的安全安保发挥建设性作用 «сприяти конструктивній ролі МАГАТЕ у забезпеченні безпеки мирних ядерних об'єктів». Разом із тим, незважаючи на те, що за своєю загальною суттю позиція китайської сторони з питання гарантування ядерної безпеки не суперечить інтересам України, більш детальний розгляд формулювань дозволяє зробити обґрунтоване припущення, що навіть тут, де абсолютно очевидним є те, що загроза ядерної безпеки може надходити лише від дій російської сторони, представник Китаю намагається дискурсивно деакцентувати деструктивну роль РФ, жодного разу не згадуючи назву держави-агресора у контексті ядерної небезпеки, хоча лише Росія – єдина зі сторін конфлікту не тільки неодноразово атакувала мирні атомні об'єкти, а й єдина зі сторін конфлікту володіє і постійно погрожує застосуванням ядерної зброї. Натомість Китай намагається перекласти відповідальність за ядерну безпеку світу на «міжнародну спільноту», тобто на всі держави рівною мірою.

П'ята теза присвячена запобіганню гуманітарної кризи та забезпеченню захисту мирних громадян. За змістом перегукується з пунктами 5 і 6 «Позиційного документа щодо політичного врегулювання української кризи» і є логічним продовженням задекларованої ще у найпершій заяві МЗС КНР стосовно російсько-української війни, оприлюдненій 25 лютого 2022 року, де йшлося про те, що 平民的生命财产安全应当得到有效保障, 尤其要防止出现大规模人道主义危机. «Безпека життя та майна цивільних громадян має отримати ефективний захист, абсолютно необхідно не допустити великомасштабної гуманітарної катастрофи». Як і у попередніх пунктах та минулих заявах, представник КНР за допомогою риторичних прийомів намагається деакцентувати відмінність ролей жертви та агресора, урівнюючи обидві сторони конфлікту неодноразовим вживанням дискурсивної формули 有关方面 «причетні сторони». Новим, ще більш очевидним проявом намагань підіграти російській стороні є остання фраза цього фрагменту: 人道行动应切实遵守中立、公正原则, 防止政治化 «У разі здійснення акцій гуманітарного характеру необхідно дотримуватися принципів нейтралітету та справедливості, уникати політизації». Зміст і спрямованість зазначеної позиції очевидні і не потребують додаткового фахового аналізу.

Якщо вищеописані п'ять фрагментів виступу присвячені китайському баченню причин виникнення та шляхів розв'язання конфлікту, то останній, шостий пункт, очевидно, спрямований уже на захист Китаєм власних економічних інтересів. Зазначається, що оскільки 各国都肩负着自己的民生发展重任 «кожна держава несе відповідальність за власний розвиток», то 要努力管控危机的外溢影响 «необхідно докладати зусиль до недопущення розширення назовні негативного ефекту кризи». Далі Дай Бін конкретизує цю досить загальну тезу: 广大发展中国家不是冲突当事方, 不应该为此承受过大代价 «Країни, що розвиваються, не є учасниками конфлікту, тому не повинні за це платити надмірну ціну». А 单边制裁 «односторонні санкції», за словами китайського дипломата, 不但解决不了问题, 反而破坏全球产业链供应链稳定, 加剧全球粮食、能源、金融危机 «не лише не вирішують проблеми, а й руйнують стабільну роботу світових виробничих ланцюжків і ланцюжків постачання, поглиблюють світову продовольчу, енергетичну та фінансову

кризу». Ця думка також висловлена максимально прямо, що не дуже характерно для китайського дипломатичного дискурсу, і не потребує спеціального аналізу. На нашу думку, досить очевидним є намагання досягнути таких дискурсивних цілей: захистити власні економічні інтереси як найбільшого у світі виробника та експортера товарів від потенційного застосування санкцій; просування серед країн, що розвивається, іміджу КНР як лідера, який прагне і здатен їх захистити; залучення якомога більшої кількості країн, що розвиваються, до підтримки КНР у її глобальному протистоянні зі США; підтримка і легітимізація російських наративів про те, що причиною економічних негараздів у країнах, що розвиваються, є не російська агресія, а застосовані західними державами санкції; спонукання до якнайшвидшого припинення війни навіть за рахунок інтересів України заради загального добробуту.

У заключній частині промови представник Китаю, прагнучи дискурсивно посилити позитивний імідж Китаю як миролюбної держави, повторює раніше неодноразово висловлену керівництвом КНР позицію про те, що 在乌克兰问题上, 中方始终并将继续站在和平一边, 站在对话一边 «в українському питанні китайська сторона завжди стояла і надалі стоятиме на стороні миру та діалогу» та висловлює готовність 同各方一道 «спільно з усіма сторонами» 推动乌克兰危机的政治解决, 争取和平早日来临 «сприяти політичному вирішенню української кризи, докласти зусиль для якнайшвидшого настання миру».

Якщо розглядати зміст промови як цілого, очевидними вбачаються такі основні дискурсивні цілі, що і ставить перед собою китайський дипломат:

- просування позитивного образу КНР як «відповідальної держави», яка дотримується загальноновизнаних норм міжнародного і гуманітарного права, захищає інтереси мирних громадян та економічно вразливих держав; просування свого бачення тайванського питання як такого, що є питанням територіальної цілісності;

- дискредитації США, свого ключового геополітичного опонента, як держави, що застосовує подвійні стандарти в міжнародній політиці, втручається у внутрішні справи інших держав, розпалює війну в Україні, не зацікавлена у встановленні миру;

- спроба нейтралізації негативного образу РФ шляхом замовчування ролі кожної зі сторін конфлікту, декларування тез про наявність «раціональних безпекових занепокоєнь», спричинених «розширенням військових блоків»;

- підтримка риторики РФ щодо необхідності негайно розпочати переговори «без попередніх умов»;

- захист власних економічних інтересів шляхом критики санкційної політики та закликів до збереження ланцюжків виробництва та постачання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. З точки зору формату та структури можна визначити чіткий поділ дипломатичної промови професійного дипломата на вступну частину, яка включає також вітання, основну частину, яка вміщає основний зміст, та заключну частину, яка підсумовує основний зміст, а також містить висловлення вдячності за увагу. Промова характеризується високим рівнем лаконічності та чіткості формулювань, відсутністю образних висловів, цитат, історичних алюзій, притаманних дипломатичним промовама вищих керівників КНР.

З точки зору семантики і прагматики спостерігається досить високий рівень чіткості та прямоти формулювань, який загалом мало притаманний промовам китайських дипломатів та високопосадовців. Спостерігається активізація просування китайськими дипломатами антиамериканських та проросійських позицій і наративів, посилення риторики протистояння.

На нашу думку, основною дискурсивною метою як розглянутого фрагменту дискурсу, так і всього масиву текстів виступів, заяв, інших документів китайської сторони з питання українсько-російської війни є не лише «вирішення української кризи»: всі заяви об'єднані однією метою – використання всіх можливостей та будь-яких засобів для наближення реалізації найголовнішої зовнішньополітичної мети Китаю – перебирання на себе ролі глобального лідера замість США, або як проміжний результат – досягнення рівного зі США неформального статусу на міжнародній арені.

Перспективи подальшого дослідження полягають у аналізі інших дипломатичних документів та заяв Китаю щодо шляхів припинення російської агресії проти України, а у більш широкому контексті – дослідженні семантичних та прагматичних особливостей різних жанрів китайськомовного дипломатичного дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

Ван Дейк Т.А. Дискурс и власть: Репрезентация доминирования в языке и коммуникации. Москва, 2013. 340 с.

Гובהа Є.В. «Китай – відповідальна держава»: Аналіз функціонування стратегічного наративу. *Китайознавчі дослідження*, 2020, (2), 145–152, available at: <https://doi.org/10.51198/chinesest2020.02.145>.

Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград : Перемена, 2002. 331 с.

Кащишин Н.Є. До проблеми виокремлення дипломатичного дискурсу. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2016. IV (21). С. 72–75.

Пономаренко О. Інтердискурсивність як провідна риса дипломатичного дискурсу (на матеріалі виступів экс-Міністра закордонних справ Італії Дж. Терці ді Сант-Агата на ІХ Конференції Послів у Римі). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Іноземна філологія*, 2014. № 1. С. 30–35.

戴兵临时代办在安理会乌克兰问题公开会的发言, available at: http://un.china-mission.gov.cn/hyyfy/202302/t20230225_11031420.htm (accessed: 26 February 2023).

关于政治解决乌克兰危机的中国立场, available at: https://www.mfa.gov.cn/web/zyxw/202302/t20230224_11030707.shtml (accessed: 26 February 2023).

王毅阐述中方对当前乌克兰问题的五点立场, available at: https://www.mfa.gov.cn/web/wjzbzd/202202/t20220226_10645790.shtml (accessed: 26 February 2023).

REFERENCES

Van Dijk T.A. (2013), *Diskurs i vlast: Representatsia dominirovania v yazykie I kommunikatsii*. Moskva: Librocom, 340 (In Russian).

Hobova Ye.V. (2020), “Kitai – vidpovidalna derzhava”: analiz strategichnogo narativu. *Kitayeznavchi doslidzhennia*, (2), 145–152. (In Ukrainian).

Karasik V.I. (2002), *Iazykovoï krug: lichnost, kontsepty, diskurs*. Volgograd: Peremena, 331. (In Russian).

Kaschyshyn N.Ye. (2016), Do problemy viokremlennia diplomatichnogo diskursu. *Science and Education a New Dimension. Philology, IV(21)*, 72–75. (In Ukrainian).

Ponomarenko O. (2014), Interdiskursivnist yak providna risa diplomatichnogo discoursu (na materialy vystupiv eks-Ministra zakordonnyh sprav Italii Dzh. Tertsy di Sant-Agata na IX Konferencii Posliv u Rimi). *Visnik Kyiv nats. Un-tu imeni Tarasa Shevchenka. Inozemna Filologiya, 1*, 30–35. (In Ukrainian).

Dai Bing Linshidaiban zai Anlihui Wukelan wenti gongkaihui de fayan, available at http://un.china-mission.gov.cn/hyyfy/202302/t20230225_11031420.htm (accessed: 26 February 2023) (In Chinese).

Guanyu zhengzhi jieju Wukelan weiji de Zhongguo lichang, available at: https://www.mfa.gov.cn/web/zyxw/202302/t20230224_11030707.shtml (accessed: 26 February 2023) (In Chinese).

Wang Yi chanshu Zhongfang dangqian Wukelan wenti de wu dian lichang, available at: https://www.mfa.gov.cn/web/wjbzhd/202202/t20220226_10645790.shtml (accessed: 26 February 2023) (In Chinese).

Стаття надійшла до редакції 12.02.2023